

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za slovanske jezike in književnosti

Jožef Urbanija:
GRAJSKI VITEZ
Povest iz davnine
Domovina 18/1935, 20-31

Referat pri predmetu
Novejša slovenska književnost II 1993/94
(Mentor Miran Hladnik)

Bernarda Rovtar
A - slovenščina
A - prim. književnost

Topolje, april 1994

1 BIOGRAFIJA IN BIBLIOGRAFIJA

Jožef Urbanija, podpisovan s psevdonimom Soteščan v Domovini, v drugih časopisih pa Limbarski, je bil rojen leta 1883 v Podbrdu pri Moravčah. Po nekaj letih šolanja v Turinu je prevzel domačo kmetijo, večinoma v dvajsetih in tridesetih letih objavljal pesmi, zgodbe in krajše povesti ter od vojne do svoje smrti leta 1955 živel v različnih begunskih taboriščih, nazadnje v Eisenerzu na Zgornjem Štajerskem.

1.1 Razdelitev opusa po zvrsteh in obsegu:

1.1.1 Dramatika (dialoška forma)

Svetonočni čudež (Sličica v enem dejanju), Domovina 1926/52

Velikonočno darilo (Igrica), Domovina 1927/15

1.1.2 Poezija (verzna forma)

Cvetni majnik se poslavlja, Domovina 1925/22

Voščilo ob Novem letu, Domovina 1926/1

Predpust (Iz vaškega življenja), Domovina 1926/7

Velika noč, Domovina 1926/14

Staro in novo leto, Domovina 1926/53

Vigred odhaja, Domovina 1927/22

Jesenski dan, Domovina 1927/43

Nocoj ljubezen govori..., Domovina 1927/51

Ob polnočnici, Domovina 1927/51

Nocoj skrivnostna roka piše, Domovina 1927/52

Vstajenje, Domovina 1928/14

Cvetni mesec, Domovina 1928/21

Minljivost, Domovina 1928/44

Deček in ptica, Domovina 1928/51

Prošnja, Domovina 1928/51

V božični noči, Domovina 1928/51

Mir pokojnikom..., Domovina 1929/41

Na sveti večer, Domovina 1929/52

Velikonočna zarja, Domovina 1930/16

Novo življenje, Domovina 1933/15

Božični zvonovi, Domovina 1933/51

Novo življenje, Domovina 1934/13

Božična noč, Domovina 1934/51

Novo življenje se budi, Domovina 1935/16

Oživele so poljane..., Domoljub 1936/15

Čez trate gre velika noč, Domovina 1936/15

Mir ljudem, Domovina 1936/52

Zveličar je vstal, Domoljub 1937/15

Novoletna prošnja, Domoljub 1938/1

Majnik, Domoljub 1938/19

Pogovor z njivo, Domoljub 1938/21

Beznica, Domoljub 1938/23

Ob novem letu, Domoljub 1939/1
 Voščilo, Domoljub 1939/1
 Brezmadežni, Domoljub 1939/49
 Sinček pri jaslicah, Domoljub 1939/51
 Angeli so nam zapeli, Domoljub 1939/51
 Ob jaslicah, Domoljub 1939/51
 Sovraštvo, Domoljub 1940/6
 Velika noč, Domoljub 1940/12
 Velikonočna zarja, Domoljub 1940/12
 Čuj, nebeških trum Kraljica, Domoljub 1940/21
 Minulo je leto (Ob obletnici sinčkove smrti), Domoljub 1940/23
 Večerni ave, Domoljub 1940/31
 To ni bila smrt, Domoljub 1940/33
 Molitev Moravske doline, Domoljub 1940/38
 Jesen, Domoljub 1940/46
 Božična zvezda, Domoljub 1940/52
 Blagor mrtvim, Kol MD Celovec 1956, 80
 Ljubezen na grobeh, Kol MD Celovec 1956, 80
 Nasvidenje, Kol MD Celovec 1956, 80
 Nad morjem tam gori, Kol MD Celovec 1956, 140
 Kos, Kol MD Celovec 1956, 160
 Zvonovi pritrkavajo, Družina in dom 30(1979)/4, 56
 Mlada setev, Družina in dom 30(1979)/6, 87
 Najlepši dan, Družina in dom 31(1980)/3-4, 41

1.1.3 Proza

1.1.3.1 do 10000 besed:

Zakriški cunjar (Povest), Domoljub 1919/27-29
 Kosti, Domovina 1924
 Razkrita nedolžnost, Domovina 1925/10
 Žrtev praznoverja (Resnična dogodbica), Domovina 1925/11
 Ponarejeni ptič (Resnična dogodbica iz Belega grabna), Domovina 1925/12
 Čevljarjevi strahovi (Resnična dogodbica), Domovina 1925/13
 Velika žena (Resnična dogodbica), Domovina 1925/14
 Krst Oglarjevega otroka, Domovina 1925/28
 Igra z mački (Šaljiva dogodbica), Domovina 1925/33
 Odpravljena navada (Dogodbica), Domovina 1925/33
 Razkrinkana ljubezen (Šaljiva dogodbica), Domovina 1925/33
 Očetova ženitev (Šaljiva dogodbica), Domovina 1925/34
 Kmetski povestici, Domovina 1925/35
 Srd na avtomobil (Šaljiva dogodbica), Domovina 1925/36
 Lov za možem (Smešna dogodbica), Domovina 1925/37
 Moč kvatrnega tedna (Šaljiva dogodbica), Domovina 1925/38
 Puščavnik (Pripovedka), Domovina 1925/41
 Čudovita jama (Resnična dogodbica), Domovina 1925/42
 Iz časov norosti (Spomini), Domovina 1925/42
 Prva izpoved (Šaljiva dogodbica), Domovina 1925/42

Tajno zelišče (Šaljiva dogodbica), Domovina 1925/42
 Gorenjska kri (Fantovska zgodba iz preteklih časov), Domovina 1925/43
 Popravljen meja (Dogodbica), Domovina 1925/52
 Rešitelj (Božična zgodba), Domovina 1925/52
 Božične pripovedke, Domovina 1925, 1926/52
 Črne bukve (Ljudska pripovedka), Domovina 1925, 1930
 Coklja v juhi (Resnična dogodbica), Domovina 1926/1
 Prebrisani mazač (Dogodbica), Domovina 1926/1
 Prevaran ropar (Dogodbica iz starih časov), Domovina 1926/1
 Romarica (Dogodbica), Domovina 1926/1
 Strah v nezvesti (Dogodbica iz preteklih časov), Domovina 1926/1
 Zdravilo (Dogodbica iz minulih časov), Domovina 1926/2
 Usodni prstan (Predpustna dogodbica), Domovina 1926/3
 Ženska zvijača (Ljudska pripovedka), Domovina 1926/3
 Na divjem lovu (Pripovedka), Domovina 1926/4
 Preplašeni junak (Dogodbica), Domovina 1926/6
 Upijanjeni vol (Dogodbica), Domovina 1926/6
 Sosedov god (Šaljiva dogodbica), Domovina 1926/9
 Navihani dobrotnik (Šaljiva dogodbica), Domovina 1926/12
 Strah v zaboji, Domovina 1926/14
 Ubegli kolač (Velikonočna dogodbica), Domovina 1926/14
 Ljubezen v omari (Dogodbica), Domovina 1926/15
 Podaljšana noč (Dogodbica), Domovina 1926/15
 Prodano pleče (Šaljiva dogodbica), Domovina 1926/15
 Zaprtki, Domovina 1926/15
 Ženitovanje na Ovisišju (Slika iz starih časov), Domovina 1926/15
 Binkoštna rosa (Šaljiva dogodbica), Domovina 1926/21
 Moč zvona (Starodavna pravljica), Domovina 1926/21
 Zaznamovani zvonik (Šaljiva dogodbica), Domovina 1926/21
 Kako je bil Pokarjev Vinko za fanta potrjen (Zgodba iz fantovskega življenja),
 Domovina 1926/23
 Dvanajsti ropar (Zgodba iz davnih časov), Domovina 1926/27
 Strah v zvoncu (Zgodba iz preteklih časov), Domovina 1926/29
 Prestavljena poroka, Domovina 1926/30
 Kaznovani čarovnik (Resnična dogodbica), Domovina 1926/32
 Močan les (Dogodbica), Domovina 1926/36
 Navihani berač (Dogodbica s hribov), Domovina 1926/37
 Spomini (Po ljudskem pripovedovanju), Domovina 1926/38
 Črni mlinar (Povest iz starih časov), Domovina 1926/45-47
 Čudež svetega Antona (Dogodbica iz preteklosti), Domovina 1926/48
 Umetne solze (Dogodbica), Domovina 1926/49
 Izgubljeni vol (Smešna dogodbica), Domovina 1926/50
 Pogreb občinske sirote (Dogodbica), Domovina 1926/50
 Stopljeni odpustek (Smešna dogodbica), Domovina 1926/50
 Večni ženin (Dogodbica), Domovina 1926/50
 Božična luč (Dogodbica), Domovina 1926/52
 Božične pripovedke, Domovina 1926/52

Divji mož (Pripovedke), Domovina 1926/52
 Duh in beračica (Narodna pripovedka), Domovina 1926/52
 Kaznovana zapeljivka (Dogodbica), Domovina 1926/52
 Noč v peklu (Dogodbica), Domovina 1926/52
 Noč kvatrnega petka (Ljudska pripovedka), Domovina 1926/52
 Romarica z Blejskega jezera (Starodavna pripovedka), Domovina 1926/52
 Skopuhov denar (Pripovedka), Domovina 1926/52
 Sredstvo zoper umrljivost (Dogodbica), Domovina 1926/52
 Božič vaškega skopuha (Dogodbica), Domovina 1926/53
 Pogled v bodočnost (Silvestrova zgodba), Domovina 1926/53
 Začarani dimnik (Vaška dogodbica), Domovina 1926/53
 Poštenjak (Dogodbica iz starih časov), Domovina 1926
 Spreobrnjena skopuha (Dogodbica), Domovina 1926
 Strah v drevesu, Domovina 1926
 Trdovratni grešnik (Dogodbica), Domovina 1927/8
 Ljubezen po smrti (Dogodbica iz preteklih časov), Domovina 1927/9
 Potujoče cerkve (Iz ljudskih pripovedk), Domovina 1927/10
 Jari junaki (Dogodbica), Domovina 1927/14
 Škratje (Pripovedka), Domovina 1927/14
 Lesena polica (Velikonočna dogodbica), Domovina 1927/15
 Mora (Narodna pripovedka), Domovina 1927/15
 Potujoča palica (Pripovedka), Domovina 1927/15
 V zmoti (Dogodbica), Domovina 1927/15
 Prebrisani pravdar (Dogodbica), Domovina 1927/16
 Razkrinkana ptičica (Šaljiva dogodbica), Domovina 1927/16
 V kočmajki (Dogodbica), Domovina 1927/16
 Kako je Avškov Luka hipnotiziral (Dogodbica), Domovina 1927/17
 Mrtvi nevesti (Pripovedka), Domovina 1927/17
 Mrtvi romarji (Pripovedka), Domovina 1927/21
 Cerkovnik in čarovnica (Binkoštna pripovedka), Domovina 1927/22
 Šrik-šrak (Pripovedka), Domovina 1927/22
 Dvoboj (Resnična dogodbica), Domovina 1927/28
 Uspeh zvijače (Dogodbica), Domovina 1927/28
 Skopuhova dobrota (Dogodbica), Domovina 1927/31
 Križ nad prepadom (Božična zgodba), Domovina 1928/51
 Bela senca (Božična dogodbica), Domovina 1927/52
 Ponesrečena ljubezen (Dogodbica), Domovina 1927/52
 Brezno za oltarjem (Pripovedka), Domovina 1927
 Davek na samce (Dogodbica), Domovina 1927
 Dvanajst tičev (Dogodbica), Domovina 1927
 Ljubosumna žena (Dogodbica), Domovina 1927
 Prevarani odvetnik (Dogodbica), Domovina 1927
 Zastrupljena slanina (Predpustna dogodbica), Domovina 1929/5
 Mrličev predpasnik (Dogodbica), Domovina 1928/6
 Hostarjevi čevlji (Fantovska zgodba), Domovina 1929/12
 Kako sem prvič šel po pirhe, Domovina 1929/13
 Na Rjavih hribih (Pripovedke), Domovina 1929/13

Prevarana nevesta (Dogodbica), Domovina 1928/13
 Velikonočni spomini, Domovina 1929/13
 Malinček (Fantovska zgodba), Domovina 1928/14
 Zapeljivec (Pripovedka), Domovina 1928/14
 Vojaško pismo, Domovina 1929/16
 Nebeška pevka, Domovina 1929/18
 Nepopoljšljiva papiga, Domovina 1929
 V Zakotju (Povest po zapiskih vaše kronike), Domovina 1928/33-37
 Moč zasluženja (Pripovedka), Domovina 1928/44
 Pri mamici... (Božična sličica), Domovina 1928/51
 Očetova skrinjica, Domovina 1928/52
 Nesrečni zavitek (Dogodbica), Domovina 1929/5
 Koline (Vaška sličica), Domovina 1929/52
 Morilec (Dogodbica), Domovina 1930/4
 Dokazilo zvestobe (Dogodbica iz minulega stoletja), Domovina 1930/10
 Spreobrnjenje, Domovina 1930/28
 Lisjakov Matijče (Vaška sličica), Domovina 1930
 Mrtvi krčmar (Pripovedka), Domovina 1931/7
 Hvaležni duh (Pripovedka), Domovina 1931/14
 Kako je Vrhunka znorela... (Dogodbica), Domovina 1931/14
 Mrtva nevesta (Pripovedka), Domovina 1931/14
 Iznajdljiva žena, Domovina 1931/22
 Popolne sreče ni, Domovina 1931/24
 Zgodbe Mrgoletovega Jake, Domovina 1931
 Črni maček (Ljudska pripovedka), Domovina 1931/52
 Kolomonov žegen (Ljudska pripovedka), Domovina 1931/52
 Beračeve skrivnosti, Domovina 1932/13
 Kako je prišel vrag po Katro, Domovina 1932/14
 Pokroviteljstvo, Domovina 1932/14
 V kraljestvu smrti (Sanjska zgodba), Domovina 1932/14
 Čudovita dela (Ljudska pripovedka), Domovina 1932/22
 Dober izgovor, Domovina 1932/22
 Grenko vino, Domovina 1932/25
 Nočna perica, Domovina 1932
 Zgodbe vaškega mesarja, Domovina 1932
 Brneča vrba (Dogodbica), Domovina 1933/15
 Spreobrnjeni župljani (Dogodbica), Domovina 1933/15
 Tat v volčji jami (Dogodbica), Domovina 1933/15
 Uslišana želja (Dogodbica), Domovina 1933/15
 Grob neznanega umorjenca (Pripovedka), Domovina 1933/51
 Ob križu na razpotju (Pripovedka), Domovina 1933/51
 Škratelj (Dogodbica), Domovina 1933/51
 Zgodba vaškega strica, Domovina 1933/51
 Žvižg na prste (Pripovedka), Domovina 1933/52
 Kako je hodil duh po dediščino (Resnična zgodba), Domovina 1935/1
 Pod kadjo (Dogodbica), Domovina 1934/13
 Po zvijači si je pridobil nevesto, Domovina 1934/13

Zakaj je bil Kragulj privezan (Dogodbica z bojišča), Domovina 1934/13
 Vaški čarovnik (Pripovedka iz Črnega grabna), Domovina 1934/26
 Kako je prišel vrag po duše, Domovina 1934/51
 Sveta noč ga je vrnila (Božična dogodbica), Domovina 1934/51
 Zgodba kvatrnega tedna, Domovina 1934/52
 Maščevanje mrtvega gospodarja (Pripovedka), Domovina 1934
 Divja žena (Pravljica), Domovina 1934
 Od mrtvih je vstala... (Dogodbica), Domovina 1935/16
 Ovojke (Dogodbica z bojišča), Domovina 1935/17
 Iz mojih spominov; Anžetov Lipe, Domovina 1935/18
 Kako je Rjavec zagovoril prašiča, Domovina 1935/18
 Začarani sod (Šaljiva zgodba), Domovina 1935/19
 Čarobna piščalka (Pripovedka), Domovina 1935/52
 Prevarani skopuh, Domovina 1935/52
 Pri bolniku, Domovina 1935/52
 Štefanov Lojze, Domovina 1935/52
 Pes je ranil gospodarja, Domovina 1936/15
 Spomin, Domovina 1936/15
 Strah v drevesu, Domovina 1936/15
 Smrad iz močvirja (Pripovedka), Domoljub 1936/16
 Živ v krsti, Domovina 1936/36
 Milost svetega večera (Božična zgodba), Domoljub 1939/51
 Svetonočno darilo (Dogodbica), Domoljub 1938/51
 Klic iz brezna, Domovina 1936/52
 Mrtvi mejaš (Pripovedka), Domovina 1936/52
 Vstajenje in življenje (Velikonočna zgodba), Domoljub 1940/12
 Zaradi klobuka (Dogodbica), Domovina in Kmeti list 1943/2
 Nepoboljšljivec (Dogodbica), Domovina in Kmečki list 1943/4

1.1.3.2 od 10000 do 20000 besed:

Grob v gozdu (Povest iz prešlih časov), Domovina 1924
 Zmešnjave (Dogodbice iz vaškega življenja), Domovina 1926/34-41
 Med trnjem in osatom (Povest), Domovina 1927/7-15
 Graščakov morilec (Povest iz starih časov), Domovina 1927/22-33
 Večni zvonec (Dogodbica), Domovina 1928/20
 Grob ob zvoniku (Povest iz sedanjosti), Domovina 1929/8-16
 Grob ljubezni (Povest iz vaškega življenja), Domovina 1929, 1930/1
 Vdovčkovi cekini (Šaljiva povest iz predvojne dobe), Domovina 1930/29-40
 (brez konca)
 Skrivnost občinske sirote (Povest), Domovina 1932/46-53
 Skrivnost usode (Povest), Domovina 1932/27-38
 Pod križem trpljenja (Povest iz poveljne dobe), Domovina 1932/7-13
 Mejnik (Povest), Domovina 1933/5-15
 Razbojnik (Povest iz starih časov), Domovina 1935/1-6
 Skrivnost obljube, Domovina 1935/40-45

1.1.3.3 od 20000 do 45000 besed:

Tajnosti grajskega stolpa (Povest iz davnih časov), Domovina 1927/34-52, 1928/1-2
 Maščevanje pravice (Povest), Domovina 1928/38-50
 Krivica in povračilo (Povest iz vojne dobe), Domovina 1929/25-39
 Nevesta roparskega poglavarja (Povest iz starih časov), Domovina 1929/43-52
 V vrtincih usode (Povest nesrečne žene), Domovina 1928/7-25
 Žrtev ljubezni in zvestobe (Povest iz predvojne dobe), Domovina 1928/51-52, 1929/1-7
 Izgubljena sreča (Povest iz vaškega življenja), Domovina 1931/18-33
 Dedinja treh gradov (Povest iz starih časov), Domovina 1931/1-16
 Zaklad v grobnici (Starodavna zgodba), Domovina 1931/37-47
 Križ na robu gozda (Povest iz minilega stoletja), Domovina 1931/49-52, 1932/1-5
 Trnjeva pot ljubezni (Povest iz starih časov), Domovina 1932/15-25
 Tajnosti gorske vasice (Povest iz prošlega stoletja), Domovina 1933/25-35
 Grajski vitez (Povest iz davnine), Domovina 1935/21-31
 Pod nesrečno zvezdo (Povest iz minule dobe), Domovina 1936/28-38
 Razdejanje (Povest iz domačega življenja), Domoljub 1938/36-45
 Očim (Povest iz domačega življenja), Domoljub 1940/40-52

1.1.3.4 od 45000 do 90000 besed:

Dedinja grajskih zakladov (Povest iz davnine), Domovina 1934/3-30

V skupini besedil, ki imajo do 10000 besed, prevladuje avtorjeva žanrska oznaka dogodbica (vsaj 87 besedil te dolžine ima tako oznako), izraz povest(ica) je uporabljen le štirikrat. Na drugem mestu pogostnosti rabe je izraz pripovedka, s katerim pa je običajno zaznamovana ljudskost snovi. V seznamu ni "ljudskih" in "narodnih" pripovedk, ki jih je Urbanija samo zapisal, ni pa dodal veliko svojega. Tudi nekatere tu naštetih pripovedk izrecno nakazujejo, da so narejene po ljudskem pripovedovanju. Druge, redkejšje žanrske oznake za te najkrajše anekdotične pripovedi so še zgodb(ic)a, slika, sličica, pravljica.

Naslednja skupina besedil (10000 do 20000 besed) ima v podnaslovu oznako povest, izjeme so le tri.

Snovno so besedila različna, pet od njih jih pripada kmečki povesti (Zmešnjave, Med trnjem in osatom, Grob ob zvoniku, Grob ljubezni, Mejnik)¹.

Daljša besedila poznajo le še eno izjemo podnaslovitve z zgodbo, ostala pa imajo poleg izraza povest navadno tudi snovno oznako. Kmečki povesti pripadata Tajnosti gorske vasice in Izgubljena sreča.²

2 ANALIZA IN INTERPRETACIJA POVESTI GRAJSKI VITEZ

2.1 Zgodba

Po smrti graščaka na Rovišju njegova hči Albina zboli, zato grad medtem upravlja nečakinja Edita, ki pa je bila v oporoki prezrta. Na Rovišju čakajo viteza Viktorja s

¹Prim. Miran Hladnik, Kmečka povest (Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja, 1987), 77.

² Gl. op. 1.

sosednjega gradu, da bi se lahko izpolnila skrivnostna oporoka, ki je shranjena v grobnici, in naj bi se po njej Albina in Viktor poročila.³ Edita hoče obrniti usodo nekoliko bolj v svoj prid in za svoj načrt uporabi tudi viteza Egona, ki pride na grad in se izdaja za Viktorja. Zapre ga poleg grobnice, da lahko ukrade oporoko, ker pa on Editi ne zaupa, odide ven in v mraku porine Viktorja v prepad, da bi se znebil tekmeca. Viktorja reši ribič in ranjenega ga pripeljejo na Rovišje. Edita Egonovo samovoljnost kaznuje s tem, da mu ne pove za Viktorjevo rešitev, vzame ukradeno oporoko in ga drži zaprtega poleg grobnice. Z izgovorom Albininega slabega zdravja prelaga čas njenega snidenja z Viktorjem, njegovo okrevanje pa uporablja zato, da bi se mu priljubila in popravila oporoko za primer Albinine smrti, ki jo s padarjem Kozmo načrtujeta s pomočjo stupenih kapljic. Zvesti služabnik Urh opazi, kako Edita zastruplja dedinjo, zato bolnico posvari. Med pospravljanjem najde tudi oporoko, ki jo Edita spreminja, in jo odnese Viktorju. Edita za izginotje obdolži Egona in ukaže Albino prenesti v grajski stolp, da bi bila stran od vpliva tistega, zaradi katerega strup ne deluje. Urh odkrije skritega Egona in ga z zvijačo napelje, da izda Edito in posredno tudi sebe. Ko ugotovi, kam je izginila Albina, in ko Viktor dovolj okreva, mu pove vso resnico. Z birači osvobodita že precej shirano dedinjo in padarja zaprejo. Egon in Edita jim pobegneta v prepad, kjer se ubijeta, Albina in Viktor pa se poročita in srečno zagospodarita na Rovišju.

2.2 Tip pripovedovalca

Analiza epskega subjekta pokaže, da gre v povesti za tip avktorialnega pripovedovalca, ki je avtorski (istoveten s samim avtorjem).⁴ Ve za predzgodbo in notranja doživljanja literarnih oseb ter ima vse čas pregled nad celotnim dogajalnim prostorom. Pripovedovalec je zunaj epske realnosti in ločen od nje; po Genettu gre za zunanjšega ali heterodiegetskega pripovedovalca. Kadar pripoved ni dialoško postavljena, pripovedovalec z njo pojasnjuje načrte, dejanja in odločitve literarnih likov, obenem pa pogosto eksplisito izraža svoje sodbe o njih. Primeri sodb:

Predržnico je objela tiha radost. Vitezu je zavezala jezik. Napaden je bil, pa bo moral molčati. Tako je skrila napadalca, svojega zaveznika, ki pa ne bo odšel plačilu. Kaznovala ga bo ob pravem času ona sama.

Hinavka je odhitela s črnimi naklepi.

ŠUrh] je imel v glavi precej soli, pa tudi srce mu je bilo na pravem mestu.

Sodbe so moralno črno-belo naravnane, izrazje je stereotipno in podrejeno fabuliranju.

Pripovedovalec postavlja svoje gledišče tudi v same pripovedovane osebe, kar se izraža

- v polpremем govoru:

³ Sam začetek zgodbe ni povsem jasan, saj se povest začne z drugim nadaljevanjem, kjer Edita in Egon že spletkarita. Na mestu podlistka je v številki Domovine, ki bi morala vsebovati prvo nadaljevanje, objavljena kratka anekdotična zgodba istega avtorja z naslovom Začarani sod; verjetno je prišlo do napake v uredništvu.

⁴ "Poseben problem pripovedovalca je njegovo razmerje do avtorja [...]:- od fiktivnega pripovedovalca, ki je umetna pisateljeva tvorba (vloga), pa do pripovedovalca, ki je bolj ali manj istoveten s samim avtorjem; ta varianta ima dve možnosti: [...] če takšnih indicij v tekstu ni, ker se pripovedovalec nikjer na ta način ne eksponira; ker pa tudi ni dokazov, da gre za fiktivnega pripovedovalca, bralec praviloma verjame v njegovo istovetnost z avtorjem." (Janko Kos, Teorija pripovedništva, predavanje 3. 11. 1993)

"To ni dekle, ampak vrag", je siknil po tem burnem prizoru.

- in tudi pri poročanju o dogajanjih v literarnih osebah:

Padarju se je gabila njena grozovitost. Spoznal je njeno hudobno srce, v katerem ni bilo trohice usmiljenja in ljubezni. Pokesal se je, da ji je šel v zanko. Š...] Izprijenki je pomolil samo prst, pa ga je zgrabila za vso roko in zdaj ga drži kakor s kleščami. Slabič, kakršen je bil, bi se ne mogel več osvoboditi. Š...]

Edita ga je poznala bolje kakor samo sebe. Vedela je, da Kozma nima svojega prepričanja. Sicer se rad upira, ni pa vztrajen in odločen ter ga je v vsakem primeru lahko pregovoriti.

2.3 Kontaktna smer

Povesti manjka prvo od dvanajstih nadaljevanj v podlistku, v katerem bi se morda eksplicitno obračal na bralca. Ker pa tega ne stori nikoli vmes in se tudi v svojih drugih zgodovinskih povestih ne obrača na bralca direktno, lahko sklepamo, da se tudi v tej povesti ne. Pač pa je kontaktna smer k bralcu nakazana implicitno.⁵

2.4 Čas in kraj

Pripovedni čas in kraj oziroma čas in kraj epskega subjekta sta abstraktna in nedoločena, postavimo pa ju okvirno lahko v slovenski prostor pred letom 1935.

Pripovedovani čas oziroma čas pripovedi je "davnina" (verjetno srednji vek), a nikjer natančneje opredeljena, razen če je ta podatek avtor povedal v manjkajočem prvem nadaljevanju, kar pa ni posebno verjetno. Pripovedovani kraj je izmišljen in razmeroma omejen: grad Rovišje s stolpom in pripadajočimi objekti, grobnica ter prepad v bližini gradu.

2.5 Perspektiva

Prevladuje scenska perspektiva. Težišče pripovedovalčevega zanimanja so odločilni dialogi in spletke, predmetna razvidnost. Natančnejših opisov oseb, krajev... ni, ker se logika pripovedi podreja strnjenemu fabuliranju, za razumevanje potrebni podatki pa so podani v dialogih. Kadar so potrebna še dodatna pojasnila mimo dialogov, se avtor posluži tudi panoramskih posploševanj.

2.6 Struktura pripovednega dogajanja

Povest je razdeljena na osem poglavij.

Drugo nadaljevanje povesti bralca postavi že v spletko, ki jo snujeta nepravda dedinja in nepravi vitez proti zakonitima dedičema. Odločilni notranji dogodek je sklep nečakinje umrlega graščaka, da se bo znebila zakonite dedinje, se polastila njene dediščine in njej namenjenega viteza. Temu sledijo mnogi manjši in večji zunanji dogodki, ki speljujejo dogajanje v smer, ki si jo je zamislila Edita. Odločilen za zgodbo je trenutek, ko nastopi protiigra, ki jo sprva vodi Urh, nato mu pomaga še vitez Viktor. Moralno negativni liki (Edita, Egon in padar) so sprti tudi med sabo. Razdelitev oseb je ostra in črno-bela, Editina negativiteta pa je še stopnjevana. Ko se dobre sile med sabo povežejo, lahko nastopi odločilni trenutek, v katerem so negativni premagani in kaznovani. Končno stanje spet vzpostavi red, trdnost, pravičnost, mir.

⁵"Pripoved v tretji osebi se lahko izrecno obrača na bralca, [. . .] izrecno nakazano v samem tekstu. Če takih momentov ni, velja pravilo, da se tretjeosebna pripoved obrača k bralcu tudi takrat, kadar ni izrecno nakazana kaka druga možnost." (Janko Kos, Teorija pripovedništva, predavanje 3. 11. 1993)

2.7 Motivi in tema

Motivika večinoma izhaja iz tradicije grozljivo-pustolovskega romana. Kot ugotavlja že M. Hladnik, je "v trivialnih zgodovinskih romanih zgodovina samo eksotična preobleka za Š...] pustolovske zadeve, torej samo dodatni okras zgodbam".⁶ Najbolj značilni motivi v povesti so: skrivnostna oporoka, ljubezenski štirikotnik, zastrupljanje, pahnitev v prepad, boj za nasledstvo, zvesti služabnik, hudobna sorodnica.

Tema je plačilo za pravičnost in zvestobo roditeljevi in gospodarjevi zadnji želji ter kazen za hudobijo, ki doleti tiste, ki se temu redu samovoljno upirajo.

2.8 Stališče

Pri avktorialnem pripovedovalcu, ki ga lahko istovetimo s samim avtorjem, gre za stališče, ki je stališče same avtorjeve osebe:⁷ pohlep po bogastvu, poželenje po moškem, ki je po vseh pravilih in redu namenjen drugi, laž, prevare, zastrupljanje in sploh hudobija, ki jo uteleša Edita - vse to je kaznovano s pravično kaznijo in ponovno se vzpostavi red, oporoka je izpolnjena, zakonita in seveda dobra naslednika se poročita.

2.9 Žanr

Glede na motiviko, pripovedovani čas in prostor ter perspektivo obravnavano delo pripada zgodovinski povesti, z motiviko pa se nagiba celo k žanrskemu podtipu pustolovske zgodovinske povesti.

Analiza pripovedovalca in njegovih sodb pokaže, da je delo z estetskega stališča manj kvalitetno, kar posredno kažejo tudi struktura povedi in pripovednega dogajanja, še zlasti pa stališče.

3 SEZNAM VIROV IN LITERATURE

Domoljub 1919, 1920.

Domovina 1924-1936.

Domovina in Kmečki list 1943.

Miran Hladnik: Kmečka povest. Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja, 1987.

Miran Hladnik: Trivialna literatura. Ljubljana: DZS, 1983.

Koledar. Celovec: Mohorjeva družba, 1956.

⁶Miran Hladnik, Trivialna literatura (Ljubljana: DZS, 1975), 52.

⁷Janko Kos, Teorija pripovedništva, predavanje 10. 11. 1993.